

KAI KURIE ŠIUOLAIKINĖS ARCHITEKTŪROLOGIJOS ASPEKTAI

Vladas Stauskas

*Menotyros katedra, Vytauto Didžiojo universitetas,
K. Donelaičio g. 58, LT-44248 Kaunas, Lietuva
El. paštas stauskas@mf.vdu.lt*

Įteikta 2009 07 02

Santrauka. Straipsnyje plačiau pristatomas ir detalizuojamas naujojo architektūros apibrėžimo „Architektūra – tai menas ir mokslas formuoti aplinką (erdvę)“ – turinys ir reikšmė šiuolaikinei architektūrologijai ir architektūros praktikai. Detaliau aptariami socialiniai ir ekologiniai architektūros uždaviniai dabartinėje visuomenėje, architekto atsakomybė, naujos tyrimų kryptys architektūrologijoje. Atskirai aptarta regionalumo krypties svarba dabartinės globalizacijos fone. Paliesti architektų profesinio rengimo specializacijos klausimai.

Reikšminiai žodžiai: architektūra, architektūrologija, profesinė specializacija, terminologija, regionalumas.

Įvadas

Architektūros kūrybos ir ją analizuojančio mokslo – architektūrologijos – sudėtingumas ir įvairovė nekvestionuojama. Tačiau plečiantis visuomenės interesų skalei ir erdvinio mastelio, ir veiklos bei gyvenamos formų požiūriu vis dažniau iškyla ir vis plačiau diskutuojami klausimai, susiję ir su pačia architektūros esme, ir su profesinio rengimo aspektais, ir su architektūrologijos uždavinių įvairove. Lietuvos architektūros mokykla praktinėje veikloje buvo stipri tarpukariu (1928–1940). Bet žymesnių teorinių darbų tuo laikotarpiu nerandame. Jų pagausėjo pokario metais (sovietiniais metais), matyt, suintensyvėjus miestų ir kaimo gyvenviečių plėtrai, kuriai optimizuoti nevengta pasitelkti ir architektūros teoretikus. Tačiau atkūrus Nepriklausomybę, vėl grįžus į rinkos ekonomikos (beje, jau itin pasikeitusios lyginant su tarpukariu) sąlygas, atsirado platesnis teorinių, metodinių studijų ir diskusijų laukas. Tam padėjo ir laisva prieiga prie viso pasaulio architektūros teoretikų ir praktikų darbų. Iš diskusijų įvairovės matome ir pastangas suprasti terminus, apibrėžimus, ieškoti adekvačių sąvokų, bandyti išgryninti architektūrinės veiklos prioritetus. Lietuvoje atsiradęs naujas santykis tarp to,

kas privatu, ir to, kas yra viešasis interesas (Staniūnas 2008), problemas dar paaštrina. Straipsnyje nesiekiamą visa apimančios analizės, bet bandoma pasidalyti nuomonėmis, siekiant išsiaiškinti kai kurių pamatinių terminų bei architektūros uždavinius siejant juos su sociologija, ekologija, regionalumu.

1. Dar kartą apie terminiją: sąvokos forma ir turinys

Terminas „architektūrologija“ mūsųose dar gana jaunas ir neįprastas. Bet, pavyzdžiui, Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Menų fakultete integruojant architektūros analizę ir tyrimus į bendrąją plačiosios menotyros kontekstą jis jau prigijo (Stauskas 1996). Pasirenkame jį kaip atitikmenį griozdiškam žodžių dariniui „architektūros teorija ir istorija“, kuriame, be to, rastume ir loginių netikslumų, ir praleidimų. Pats graikų žodis *logos*, reiškiantis apskritai mokslo visumą, atrodė priimtinesnis.

Architektūros, kaip meno, suvokimas yra senas kaip pasaulis, tačiau mokslinio nagrinėjimo požiūriu architektūra vis dar priskiriama tai socialiniams, tai

techniškiesiems, čia humanitariniams mokslams, o ta matyti ir iš architektūros vietos įvairavimo Europos bei pasaulio universitetų struktūrose, ir pagaliau iš mums primastos Europos Sąjungos mokslų klasifikacijos. Žinoma, viena iš tokios supratimo įvairovės priežasčių yra ir pats architektūrinės veiklos sudėtingumas bei kompleksiskumas, kuris prasidėjęs III tūkstantmečiui po Kristaus (ir gal kokiam aštuntam ar septintam tūkstantmečiui nuo mus pasiekusių istorinių architektūros objektų) ypač padidėjo. Gerai, kad dabar architektūra pelnytai pagaliau priskirta humanitarinių mokslų sričiai. Nors, deja, Europos Sąjungos direktyvose – tik greta skulptūros... (H12 – skulptūra ir architektūra). Lyg architektūros esmė ir vertė būtų vien objekto išvaizda.

Architektūros, kaip meno, suvokimu savo darbus yra grindę šimtai jos tyrinėtojų. Ir dabar, skaitydami daugelį straipsnių, apibūdinančių senus ar naujus pastatus, aikščių ansamblius ir pan., matome daug informacijos apie fasado kompoziciją, matematinės dalių proporcijas, fasado ir interjero detales. Neabejotina, kad tai svarbu. Bet neabejotina ir tai, kad architektūra – tai *taikomasis* menas. Jis skirtas konkrečiai žmonių bendrijai, jų poreikiams – šeimai, darbo ar mokslo kolektyvui, firmoms ir institucijoms, pagaliau susikauptimui ir maldai. Todėl greta grynai „meninio“, kompoziciškai suprasto aspekto architektūrologijoje labai svarbus ir *socialinis* aspektas.

Prie socialinio aspekto stiprinimo priartėta tik XX a. Platesnį socialinį kontekstą ir kartu architektūros objekto išplėtimą į visą urbanistikos sritį matėme jau „Atėnų chartijoje“ (1933 m.; papildyta ir aprobuota Tarptautiniame architektų kongrese 1955 m.), kuriai nemaža įtakos turėjo architektūros milžino Le Corbusier socialiai orientuota pasaulėžiūra. Tačiau ryžtingesnis posūkis buvo padarytas palyginti neseniai. Pasauliniame architektų kongrese 1981 m. priimtas naujas architektūros apibrėžimas: „Architektūra – tai menas ir mokslas formuoti aplinką (erdvę)“. Kai kurie autoriai dar pridėda žodį „žmogus“, bet architektūroje susiduriama ir su objektais, skirtais nebūtinai žmogui (Resolution ... 1981). Tai tikrai revoliucinis apibrėžimas. Jis revoliucingai pakeitė tradicinę ir įsišaknijusią sampratą, kad „architektūra – tai statybos menas“. Deja, senasis architektūros supratimas dar gajus. Pavyzdžiui, Vengrijos architektūros žurnalas vadinasi *Magyar építésművészet* („Statybos menas“). Naujajame apibrėžime, kurį jau matome enciklopedijose (VLE 2001), pirma, parodoma meno ir mokslo, emocionalaus ir racionalaus pradų sintezė architektūroje. Antra, kalbama jau

ne vien apie statybą, o apie visą aplinką, erdvę apskritai. Iš tikro taip jau ir yra: išsivysčiusiose šalyse visuomenė kreipiasi į architektą pradedant nuo mažiausios erdvės – patalpos estetinio ir patogaus funkcinio formavimo, toliau – kuriant pastatus, kvartalus, tobulinant senus ar planuojant naujus išstisus miestus ir net aktyviai darant įtaką būsimam viso regiono ar krašto kraštovaizdžiui (kraštotvarka). Aplinkos erdvinės skales sąvoka čia labai plati.

Jau minėjome, kad, pirma, pradinis ir visuomenei ar atskiram individui (užsakovams) bene svarbiausias architektūros kūrimo tikslas – tai architektūros kūrinio tinkamumas žmogaus poreikiams, t. y. – socialinis tikslas. Taigi visada susiduriame su *socialine* mikro- ir makroaplinka. Antra, tiems poreikiams tenkinti būtinos techninės priemonės ir medžiagos, inžinerinė infrastruktūra – tiek objekte, tiek įtraukiant jį į bendrą inžinerinę infrastruktūrą aplink. Taigi jau turime ir atsižvelgti į *technogeninę* aplinką, ir papildyti ją naujai. Trečia, kiekvienas objektas Žemės rutulyje yra kartu naujas „daiktas“ *gamtinėje* aplinkoje. „Daiktas“ visada veikiamas tos aplinkos (klimatas, reljefas, esami želdiniai ir t. t.) bei pats vienu ar kitu būdu ir mastu veikia ją. Taigi ir architektūros praktikoje, ir mokslo tyrimuose sėkmingas rezultatas bus tik sąveikaujant trims „aplinkoms“.

Kitas termino „aplinka“ aspektas, svarbus naujajame architektūros apibrėžime, tai *erdvinis mastelis*. Jis nėra detaliau aptartas, bet tą erdvinę skalę mums pasufleruoja pati architektų veiklos ir visuomenės poreikių praktika. Mažiausia erdvė – tai patalpa. Kūrybiškas (ir socialiai, ir estetiškai) jos suformavimas – tai *interjero architektūra*. Neverta vadinti „interjero dizainu“. Skolinys „dizainas“ iš anglų kalbos *design* tereiškia tik apskritai bet kokio objekto formos ir vaizdo suprojektavimą (pvz.: automobilis, indų rinkinys ar kt.). Toliau – *statinio* (ne vien pastato) architektūra. Dar toliau – *kvartalo* (statinių kompleksų) architektūra, galiausiai viso *miesto* architektūra (pas mus, pvz.: Elektrėnai ar Visaginas, Brazilijoje – Brazilija, Australijoje – Kanbera ir t. t.). Tai miestų sukūrimas, suformavimas. Taip pat ir esamų miestų planinės ir kartu erdvinės (!) struktūros plėtra ar rekonstrukcija.

Štai taip turėtume keturias didžiąsias „A“ visoje architektūrinės kūrybos ir kartu architektūrologijos uždavinių ir veiklos paletėje (žr. Vaitys (sud.) 2008: 29).

Naujai pasiūlytas „tūrinės architektūros“ terminas (Vanagas 2008) abejotinas. Pavyzdžiui: Eifelio bokštas Paryžiuje ar Erazmo tiltas Roterdame – tūriniai ar ne? Kartu – ar tai pastatai, ar statiniai?

Diskusiją, ko gero, sukels santykis tarp mano siūlomo „miesto architektūros“ termino ir populiaraus bei plataus termino „urbanistika“. Architektūrinė visuomenė gana vieningai laukia urbanistikos priskyrimo humanitarinių mokslų (kartu ir kūrybinės veiklos) sričiai (Daunora 2008; Vanagas 2008 ir kt.), taigi žodis „architektūra“ šioje erdvinėje skalėje visai logiškas. Juk ir pastato architektūra – tai ne vien jo forma ar fasadas. Panašūs socialiniai ir technologiniai poreikiai kaip ir miesto mastu. Koridorius – lyg magistralė. Yra darbo kambarys. Miegamasis. Poilsio kambarys („rekreacinė zona“ mieste?). Higienos kambarys. Inžineriniai tinklai. Yra santykis su sklypu (mieste – su priemiestine zona). Yra būtina išorinio estetinio vaizdo kokybė (o mieste – lyg to nereikėtų, ir ne vien siluete?). Metodinių paralelių pilna. Bet tai nekludytų veiklai konkretizuoti, pvz., „architektas urbanistas“ ar „pastatų architektas“.

Beje, kartais siūloma urbanistikoje skirti „urbanistinių projektavimą“ ir „urbanistinių planavimą“ (Daunora 2008). Galima suprasti, kad iš šių terminų pirmasis būtų artimesnis sinonimui „miesto architektūra“. Ir pats autorius neišvengia jo savo straipsnio 3-ioje išvadoje (ibid: 223). Apkritai manyčiau, kad prigijęs terminas „teritorijų planavimas“ ar siūlomas „urbanistinis planavimas“ (kai neįvertinama ir nevaizduojama trečioji – vertikalioji erdvės dimensija) pernelyg panašūs į tai, ką vadintume tiesiog „žemėtvarka“. Ir patys šie žodžiai labiau tinka procesui, o ne objektui apibrėžti. O juk miestą formuojant ar saugant jo istoriją, kultūros paveldą (Navickienė 2006; Jurkštas 1994; Buivydas *et al.* 2007; Miškinis 1991 ir kt.) ar rekonstruojant atskiras miesto dalis (Vyšniūnas 2000) vertikalioji dimensija ne tik neišvengiama, bet ir būtina. Žodį „planuoti“ taikome ir išlaidoms, ir dienotvarkei, ir ateičiai ir t. t.

Erdvinėje skalėje architektūros uždavinių aspektu dar skirtinos *uždaros* (arba intensyviai urbanizuotos) ir *atviros* erdvės. Architektams tenka formuoti ne tik pastatus, statinius (pvz., tiltas), kvartalus ar miestus. Kūrybos objektas yra ir gyvenamojo namo ar įstaigos sklypas, daugiabučių kvartalo kiemai ar miesto (ar dvaro) parkas, skveras, krantinė ar net priemiesčio poilsio zonos. Tai architektūros šakos, pripažintos pasaulyje kaip *kraštovaizdžio (landšafto) architektūra*, objektas. Čia susidursime ir su didžiausia erdvinėje skalėje teritorija – saugomais (dažniausiai gamtos ir etnokultūros aspektais) regioniniais ir nacionaliniais parkais; modernios žemdirbystės zonų erdvine (ne vien planinė!) struktūra (pvz., žr. Naujųjų Nyderlandų žemės ūkio teritorijų sutvarkymą, atkovojuj jas iš jūros); vandens

baseinų pakrančių juostomis ir kt. Tai „architektūra be stogo“, bet su visais socialiniais, gamtos, technologiniais aspektais ir su estetinės vizualinės kokybės sertifikatu (kaip ir kitose architektūros srityse). Taigi atsirastų žiburėlis ginčų tunelio gale – ką gi vadinti nauju terminu „kraštovarką“ (Bučas 2001)? O gal tai – teritoriškai (ir erdviškai!) stambiausias *kraštovaizdžio architektūros* uždavinys ir veikla?

Sąvokos „aplinka“ turinys būtų neišsamus, jei praleistume jos *funkcinį* (t. y. socialinį) turinį. Todėl naujas apibrėžimas leidžia skirstyti architektūros uždavinius ir jos rezultatų pobūdį pagal vieno ar kito dydžio erdvės vyraujančią funkciją. Turime ir turėsime gyvenamąją architektūrą (nuo pastato iki gyv. mikrorajono), pramonės architektūrą, visuomeninių pastatų (labai plati skalė!) architektūrą, sakralinę architektūrą, gal net atskirą transporto objektų architektūrą ir kt. Lietuvoje sukurta ir stipri rekreacinės architektūros mokykla (poilsio bei turizmo pastatai, objektai, vasarvietės, kurtortai, poilsio zonos ir kt.) (Stauskas 1977; Daniulaitis ir kt.). Manyčiau, kad netikslu šią sritį įvardinti tik kaip viena iš perspektyvių ekonomikos sričių (kaip esančią „kraštovarkos“ sudėtyje) (Daunora 2008: 227). Pastaruoju metu ši architektūros kryptis atsigauna ir vėl plėtojama (Grecevičius, Klaipėda; Stauskis, Vilnius; Dimidavičiūtė, Kaunas ir kt.), pavojaingai stiprėjant žemės nuosavybės ir naudojimo konfliktams visuomenei svarbiausiose Lietuvos rekreacinėse zonose. Iš esmės ekonominis aspektas yra visose architektūrinės veiklos srityse.

Visos erdvės formavimo – t. y. naujai įprasmintos architektūros – kryptys ir jų plėtra iš esmės sujungtos panašia metodika. Tai formų ir funkcijų sintezė, jų optimizavimas ir estetinė kokybė. Niekas neneigia, kad architektūra – tai labai aukšto sintezavimo ir koordinavimo lygio menas. Iš čia ir naujas žodis, „ir mokslas“ jos apibrėžime. Net interjero architektai neapsieina be statybos ir kitų inžinierių, kartais higienistų ar sociologų talkos. Kituose erdvės lygmenyse didėja žemėtvarkininkų, varentvarkos specialistų, botanikų, geografulių, transporto ir kitų specialistų įnašas. Bet atskirai nei vienas jų neturi tokio sintezavimo metodikos potencialo, koks yra (ir dar gilintinas) profesiniame *architekto* pasirengime. Orkestro dirigentas gali nemokėti groti nei vienu instrumentu, bet nediskutuojama, kad jis nėra būtinas.

Dar viena sintezės kryptis – tai architektūros sąveika su kitomis meno rūšimis (Mačiulis 1997). Šios temos čia neaptarsiu.

Didžiosios „A“ reikšmės išplėtimas po 1981 m. Kongreso gal leistų patikslinti ne tik architektūrologijos ar kūrybinės praktikos, bet ir *studijų programų* turinį ar *katedrų* pavadinimus universitetuose. Miestų planavimo katedra – tai, ko gero, Miestų architektūros katedra. O Architektūros katedroms (VGTU ir kitur) vertėtų patikslinti – gal tai Statinių (ar pastatų) architektūros katedra ar Statinių ir kraštovaizdžio architektūros katedra vietoj, pvz., pavadinimo Architektūros ir kraštovaizdžio katedra (KTU). Architektų diplomuose būtų 3 aiškios specializacijos: statinių architektas, architektas urbanistas ir kraštovaizdžio architektas (čia žodis „miestų“ gal jau netiktų, kad nebūtų painiojama su pareigybe savivaldybėse). Tai reiktų įteisinti oficialiai.

O mūsų garbus mokslinis žurnalas – gal tai ne „Urbanistika ir (pabraukta mano – V. S.) architektūra“, o „Miestų ir statinių architektūra“? Gal ir kraštovaizdžio kartu, kodėl gi ne? Palikus terminą „urbanistika“ (kaip architektūros šaką), po žodelio „ir“ vis tiek reiktų rašyti „statinių (ar pastatų) architektūra“. Žodelis „ir“ – tai skirtukas. Viena vertus norime, kad urbanistika būtų laikoma architektūros šaka, kita vertus, rašome „ir“... O visas fakultetas su kelių architektūros krypčių katedromis aišku ir liktų (kaip būna dabar) architektūros fakultetu – suprantama ir teisinga.

Savo vietoje atsidurtų ir terminas „miestotvarka“ (Burinskienė *et al.* 2003). Jis negalės pretenduoti į naujai suprastos urbanistikos ar „miestų architektūros“ lauką, apsiribojant labiau techniniais inžineriniais ir vadybiniais aspektais. Solidžiam J. Vanago urbanistikos vadovylyje (2008) didelę vietą užima ir planinės, ir erdvinės miestų kompozicijos klausimai. Tai būtent architektūrinis požiūris.

2. Architektūrologinių tyrimų lauko fragmentai

Socialinis aspektas architektūrologijoje pasireiškia dvejopai – tiesiogiai ir netiesiogiai. Tiesioginis poveikis tyrinėjamas atliekant taikomuosius sociologinius tyrimus ir taikant rekomendacijas, skirtas padidinti socialinei architektos atsakomybei žmogui ar žmonių grupei – užsakovui, pagerinti fizinei architektūros kokybei (čia ir kitur žodį „architektūra“ vartosime plačiu kontekstu, įtraukdami į šią sąvoką visą erdvinę skalę). Netiesioginis poveikis – tai psichologinis, emocinis architektūros poveikis visuomenei. Jis ne mažiau svarbus kaip pirmasis, yra taip pat ilgaamžis, siejasi su architektūros, kaip kultūros reiškiniu, suvokimu.

Architektūros mokslo praktikoje kol kas dominuoja taikomieji sociologiniai tyrimai. Lietuvoje po-

kario metais jų pradžia laikytini tyrimai, atlikti dar 1960–1961 m. Lietuvos architektūros ir statybos institute (LSAMTI) Kaune, kur analizuota poilsiautojų rekreacija ir poreikiai siekiant optimizuoti vasarviečių, poilsio zonų projektavimą Lietuvos pajūryje 1960–1961 m. (V. Stauskas, A. Šipaila) (beje tai labai nepatiko tuometinei Maskvos valdžiai). Vėliau tyrimų metodika taikyta ir visos šalies rekreacinio potencialo tyrimams (Stauskas 1991). Per 1961–1988 m. LSAMTI atlikta 10 serijų taikomųjų architektūrinių sociologinių tyrimų, daugiausia integruotų į rekreacinės architektūros mokslinius darbus ir teritorinio planavimo projektus (P. Kavaliauskas, L. Dringelis, G. Čelkienė ir kt.). Miestų sociologijos bare labai daug nuveikta J. Vanago (Vanagas 1996 ir kt.). Galime teikti, kad šie tyrimai realiai padėjo gerinti to meto projektavimo darbų kokybę. Tik dabar, turėdami galimybę palyginti, matome, kad ta kokybė nebuvo metodškai menkesnė už panašius darbus Vakaruose. „Geležinė uždanga“ trukdė normaliems kontaktams tada.

Visuomenėje nėra vienodų asmenybių, vienodų socialinių bendrijų. Ir pačių tyrimų metodikoje (pvz.: respondentų atranka, vietovių atranka), ir taikant rezultatus būtinas labai diferencijuotas požiūris. Anksčiau buvę sovietiniai valstybiniai užsakymai „tipiniams“ namams ar mažai besiskiriantiems kvartalams yra asocialūs savo esme. Dabartinis architektūros raidos etapas leistų individualiau tirti, kokius architektūros poreikius turi išsilaisvinusi asmenybė ir naujos socialinės bendrijos. Deja, lyg tyčia tokių tyrimų dabar sumažėjo. Kaip retą, teigiamą ir naują pavyzdį verta paminėti gyventojų apklausą Druskininkuose, orientuotą į kurortinio miesto naujojo bendrojo plano reikmes (Druskininkų... 1996). Apklausa atlikta skirtinguose miesto struktūriniuose rajonuose (atrinkti 6). Į klausimą įtraukti punktai, būdingi gyvenimui ir poreikiams naujomis rinkos ekonomikos sąlygomis.

Tokie ir panašūs taikomieji tyrimai gana neblogai padeda praktiniams miestų („urbanistikos“) ir pastatų architektūros kūrimo tikslams, pvz.: atrenkant gyvenamųjų namų tipų (sodybiniai, daugiabučiai), butų paklausos, aplinkos tvarkymo poreikių prioritetus. Bet socialinio aspekto reikšmė architektūrologijai tuo nesibaigia.

Žmogų supanti aplinka – architektų kūrybos realizuotas produktas – šiandien įsivaizduojama ne kaip pasyvus apvalkalas, kurio viduje vyksta gyvenimo procesai. Tos aplinkos funkcinės ir estetiškos savybės ilgai tiesiogiai ar netiesiogiai veikia žmonių nuotaikas, jausmus, interesus, taigi – ir visą gyvenimą (Vanagas 1996, 1998). Ir pačių pastatų išorinė „fasadinė“ archi-

tektūra, ir visų gyvenamųjų ar poilsio pastatų aplinka gali nuteikti maloniai arba erzinti, net šokiruoti gyventoją ar praeivį, o būnant toje aplinkoje ilgai – po truputį veikti mūsų psichiką. Architektūra – ne paveikslas, tai – menas, kurio negalima „nukabinti nuo sienos“, jeigu jis nepatinka. Todėl šiuo netiesioginiu požiūriu architekto atsakomybė padvigubėja – ir kaimo ar miesto gyventojams, ir svečiams. Estetinius socialinio poveikio ir socialinės atsakomybės aspektus mene, taip pat siedamas su architektūra, plačiai ir įvairiapusiškai yra apžvelgęs A. Gaižutis (1998a).

Emocinis ir estetinis architektūros poveikis žmogui ar žmonių grupėms ypač reikšmingas tose gyvenvietėse, kuriose susirenkama praleisti laisvalaikį – ypač savaitgalio ar atostogų poilsio vietovėse. Greta gamtos peizažo, architektūra čia yra antras svarbus dėmuo, reikšmingas paties rekreacinio proceso efektyvumui. Kaip yra parodę medicininiai tyrimai, rekreacinės aplinkos estetinė kokybė galų gale veikia net žmogaus fiziologiją, ne tik psichiką. Rinkos ekonomikos sąlygomis vaizdo estetika galiausiai tampa ir ekonomikos kategorija. Pavyzdžiui, Iguasu nacionalinio parko viešbučiuose (Argentina ir Brazilija) vienodų kambarių nuomos kaina priklausomai nuo vaizdo pro langą skiriasi net 40 dolerių (Stauskas 1997). Kurortuose, kitose rekreacinėse vietovėse, pirma, susirenka pavargę žmonės, kartais reikalaujantys net sanatorinio gydymo; jie jautresni išoriniams dirgikliams. Antra, poilsiautojai turi marias laisvo laiko – stebėti aplinkinių pastatų ir visos kraštovaizdžio erdvės architektūrą. Todėl čia ypač reikia jausti profesinę architekto atsakomybę, kad aplinka ir fasadų kompozicija nebūtų erzinti, drastiška. Čia labai svarbus ne kontrasto, bet *harmonijos* principas – derintis prie rekreacinio kraštovaizdžio, kuris pasirenkant poilsio vietas yra labai svarbus motyvas.

Šiuo aspektu ramios, harmoningos su gamtine ir tradicine etnokultūrine aplinka architektūros pavyzdžių daugiau randame Neringos vasarvietėse negu Palangos kurorte, kuriame per pastaruosius keliolika metų atsirado nemažai įkyrios, pretenzingos architektūros viešbučių ir kitų pastatų, kurie neretai, deja, liaupsinami kaip „avangardizmo“ žiedai. Pavyzdžiui, Kuršių nerijos nacionalinio parko gyvenvietėse harmonijos principas pagrįstas ir jo gana nuosekliai laikomasi nuo pat pirmojo generalinio plano (1968) laikų (Stauskas 1974).

Apie socialinio aspekto reikšmę jau kalbėjome. *Miestas – tai ne vien tik teritorija. Susiklosčiusi jo plano struktūra, pastatai, įrenginiai, aikštės ir gatvės – tai kartu ir socialinė erdvinė sistema, kuri skirta žmonėms,*

kuri ir susiformuoja tokia, kad kuo geriau tenkintų jų poreikius (Vanagas 1996). Taigi, tiems poreikiams priklauso ir harmonija su supančia gamtine arba mišria gamtine bei antropogenuota aplinka. Dabar vis stiprėja architektūros teorijos ir praktikos srovė, kuri susirūpinusi atkreipia dėmesį į poreikį labiau respektuoti gamtinę *aplinką*, taip pat vietos *istorines* architektūros tradicijas. Tai yra platesnis požiūris negu vadinamoji „bioarchitektūra“, kuri skatina perkelti gyvosios gamtos formas į pačių pastatų struktūrą.

Iš esmės seniai ir tankiai apgyvendintoje Europoje, taigi ir mūsų Lietuvoje, architektams tenka susidurti ne su „grynu“ gamtiniu, bet su kultūriniu kraštovaizdžiu, kuriam nemažai įtakos turėjo ar net jį sukūrė žmogus (pvz.: Kauno marių zona, didelė dalis Kuršių nerijos kraštovaizdžio ir kt.). Kultūrinio, ypač kaimo, kraštovaizdžio tyrimo ir apsaugos aspektus nagrinėjo J. Bučas (1988); urbanistikos istorijos ir urbanistikos paveldo srityje randame daug svarių A. Miškinio darbų (Miškinis 1994 ir kt.). Todėl architektūros (plačiaja prasme) paveldo klausimų čia neaptarsiu.

Tačiau vis tik architektūros kaip *kultūros* paveldo dalies kontekstas, be abejo, yra ne mažiau svarbus šiuolaikinei architektūrologijai kaip socialinis ar ekologinis aspektai. Jau daug kas dabar sutinka, kad architektūra yra humanitarinių mokslų, taigi kultūros, o ne statybos sritis. Teisingai suprantant sąvokas „ekologija“, „harmonija“, taktiškas „įsiveržimas“, pvz., į senamiesčio struktūrą su naujais objektais irgi galų gale taip pat yra ekologinis aspektas – šiuo atveju santykio su istorine *urbanizuota* aplinka kontekste. Sąvoka „ekologija“ reiškia tik mokslą apie gyvo organizmo *santykį* su jo buveine (aplinka). Tai nėra „aplinkosaugos“ sinonimas, o tai dabar dažnai painiojama.

Bet brandžioje visuomenėje ir išsivysčiusiose šalyse architektams tenka neretai dirbti ir išlikusioje natūralioje ar nelabai pakeistoje gamtinėje aplinkoje. Santykis „architektūra – gamta“ yra kone amžinas diskusijų motyvas ir teorijoje, ir kūrybinėje praktinėje veikloje. *Gamtinė, kultūrinė aplinka su pastatu privalo sudaryti organišką ir darnią visumą – tai nerašyta taisyklė, kurios turėtų laikytis visi architektai, urbanistikos, kraštovarkos specialistai, restauratoriai. Pats peizažas, gyvasis gamtos grožis yra niekam neprilygstanti, besąlygiškai kultūrinė vertybė, kurios reikšmė ypatingai padidėjo beatodairiškai plečiantis techniškajai civilizacijai, jos kosmopolitinėms užmačioms* (Gaižutis 1998b: 38). Čia pabrėžtas emocinis šio santykio su gamta aspektas. Bet panašiai kaip sociologijoje ne mažiau reikšmingas ir tiesioginis fizinis santykis – su reljefu, klimatu, vandens baseiniais, želdynais. Turime nemažai profesio-

nalių straipsnių ir net solidžių monografijų, kuriose emociniai ir fiziniai motyvai sujungiami (Jellicoe 1975; Simonds; Bogdanowsky ir kiti). Tiesą sakant, harmonijos reikalavimas vizualiai vargu ar taikytinas visur ir visada. Tinkamoje vietoje – pvz., monotoniškoje, be vizualių akcentų, lygumoje dirbtinai supilta kontrastuojanti kalva, medžių kuokštas ar net aukštų pastatų grupė – „architektūrinė kalva“ – gali sukurti naujus erdvinis santykius ir estetinę kokybę. Panašų principą pritaikome kurdami visai naują Palangos apylinkių drėgnose pievose rekreacinį kompleksą „Vanagupė“.

Gana gausioje literatūroje, aptariančioje santykį „architektūra ir gamta“, vis dar matome besikartojantį tą patį egoistinį, antropocentristinį požiūrį. Būtent – kiek tas santykis svarbus tik mums, žmonėms. Bet juk gamtinėje aplinkoje mes nesame vieninteliai gyvi organizmai. Esame tik grandys didingoje gamtos grandinėje. Argi biblinis mitas apie žmogų – Žemės valdovą – suprastinas primityviai, tiesiogiai? Ar kitiems gyviams padarams Žemė ne tokia reikalinga? Pagaliau, argi ir mes galėsime išgyventi be mūsų bičiulių, kaimynų, bendradarbių – gerųjų bakterijų, kitų gyvūnų, augalų? Pasauliniame kraštovaizdžio architektų kongrese (IFLA, 1984) žymus suomių architektas (beje, ne kraštovaizdžio, bet pastatų specialistas) R. Piettilia kalbėjo: *Kodėl manome, kad vanduo turi būti švarus ežeruose ar upėse dėl to, kad jame galėtume maudytis? Juk žuvims tai nepalyginamai svarbiau! Ar kad miškai šalia miesto svarbiausi būtent mūsų poilsiavimui. O gal jie svarbesni stirnoms?* Taigi šiuolaikinis plačių pažiūrų architektūros praktikas ar analitikas, darydamas projekto ekspertizę ar vertindamas jau atliktus darbus natūroje, neturi nei moralinės, nei profesinės teisės vertinti šiuos darbus vien antropologiniu požiūriu. Be abejo, tai yra sunkiau. Kartais jis pasmerkta būti net nesuprastas, ypač jei nustatys, kad geriausia, ką šioje puikioje gamtos vietovėje reikėjo daryti, – tai nieko nedaryti. O juk kraštovarkos darbuose tai irgi būtų *sprendimas* (Stauskas 1997).

Toks platesnis ekologinio aspekto supratimas pastaruoju metu vis plačiau išreiškiamas įvairiose šalyse. Kartais tai pateikiama kaip šviežia naujovė, nors Kaune, Architektūros ir statybos mokslinio tyrimo institute, ir Maskvoje, Centriniam urbanistikos institute (V. Vladimiro grupė), ne tik metodikos pagrindai, bet ir visa metodikos sistema buvo parengta dar 1975–1985 m. Savo darbuose aš tai vadinau „landšaftiniu ekologiniu metodu“ (Stauskas 1977). Metodas buvo taikomas ne vien teritorijoje, bet dar dažniau praktiniuose miestų planavimo ir kraštovaizdžio architektūros darbuose, kurie Lietuvoje 1970–1990 m.

labai dažnai būdavo sujungti su specializuotais moksliniais tyrimais. Lietuvos kraštovaizdžio architektūros mokykla erdvinėje kraštovarkos skalėje ir teorijoje, ir praktikos darbais anuomet pirmavo visoje SSRS. Kaip dabar sužinojome, nebebūdami atskirti nuo Vakarų pasaulio, ir ten panašiai kito požiūriai į erdvių formavimo, teritorijų planavimo metodus. Deja, trūko profesinių kontaktų, ir neretai abipus „geležinės uždangos“ išradinėjome panašius dviračius.

3. Architektūros rezultato vertė.

Atsakomybė. Regionalumas

Galime teigti, kad socialinio ir ekologinio aspekto stiprėjimas – greta tradicinių kompozicijos analizės metodų – yra naujas XXI a. pradžios architektūrologijos bruožas. Šie aspektai skatina permąstyti ir tradicinį architektūros kūrinių vertinimo mechanizmą, ir architekto, kaip profesionalo, atsakomybės struktūrą bei proporcijas.

Koks galų gale yra kiekvieno architektūros kūrinių – ar tai būtų pastatas, parkas, visas kvartalas ar miestas – galutinis tikslas? Ar pats „objektas“, ar žmogaus laimė, sveikata, teigiamos emocijos jame? Tai ne retorika, atsakymas esminis. Jis kartu veiktų ir architektūros objekto vertinimo skalę, struktūrą ir net chronologinę eigą. Pavykusių ar net geru architektūros kūrinių laikytinas, pirma, toks, kuris gerai atitiko žmonių – jo naudotojų – interesus. Taigi labai svarbi kūrinių *turinio* kokybė. Antra – *forma*. Nediskutuosime, kad tik abiejų dėmenų – turinio ir formos – vienovė gali lemti aukštą kūrinių vertinimo balą. Laidojimo rūmų forma negali nesiskirti nuo santuokų rūmų ar vaikų darželio. Bet ir to maža. Kiekvienas architektūros objektas – ar tai būtų pastatas, ar kvartalas, gyvenvietė – neatsiranda tuščioje erdvėje. „Tuščios vietos“ sąvoka apskritai nesąmonė – *visur* yra konkretus klimatas, reljefas, gal želdynai, visur vietovė supa konkreti, nacionalinė, tradicijų, netgi religinė socialinė terpė. Todėl prisideda ir trečiasis – *aplinkos* – aspektas tiek pačiame darbo procese, tiek ir vertinant baigto kūrinių kokybę (to imsis jau menotyrininkai). Taigi – *turiny*s + *forma* + *aplinka*. Dėmenys jau trys. Ir pagaliau ketvirtas dėmuo – pastato konstruktyvinio patikimumo, ekonomiškumo, miesto inžinerinės įrangos ir kiti *techniniai ekonominiai* aspektai (Stauskas 1998). Architektūrologams irgi nevalia jų ignoruoti.

Esant tokioms pačioms socialinėms, techninėms ir ekonominėms sąlygoms sukuriama toli gražu nevienodos meninės kokybės architektūros objektai. Taigi architektūros talento raktas – sintezė? Ko gero, tik taip.

Vėl prisiminkime žodžius naujajame architektūros apibrėžime: „Menas ir mokslas“.

Dėmesys Žmogui ir jo Aplinkai (ir istorinei, ir dabartinei) logiškai veda mus artyn tos architektūrinės pasaulėžiūros ir praktikos krypties, kuri vadinama *regionalizmu*. Kartais šis terminas suprantamas ir siauriau – kaip nacionalinių bruožų paieška ir tradicinis tęstinumas naujoje architektūroje. Deja, tai naivokas požiūris, gal populiariesnis tik XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje. Prisimenu vieną savo kelionę Baltijos jūrų pakrančių kaimais – nuo Estijos iki Vokietijos: buvau tiesiog šokiruotas senųjų žvejų sodybų, taip pat kitų kaimo pastatų architektūros formų panašumo visame šiame ruože. Tai, ką mes, sentimentaliai prisirišę prie savo krašto, šiltai vadiname „lietuvių liaudies architektūra“, man pasirodė tik viena iš Baltijos regiono etninės architektūros atmainų, beje, menkai besiskirianti ne tik statybinėmis medžiagomis ar stogų formomis, bet ir detalėmis (pvz., garsieji „lietuviški“ stogų „žirgeliai“). Regionalumas – tai ir istoriška architektūrinė realybė; Portugalijos ar Ispanijos senųjų kaimų ar miestų niekaip nesupainiosime su Skandinavija.

Tačiau dabar, prasidėjus XXI a., labai svarbu ne vien analizuoti etninės architektūros principus ar bruožus, bet matyti plačiau – kaip perkelti vietos dvasią (*genius loci*) į visai šiuolaikišką architektūrą. *Paskutiniųjų keturiasdešimt su viršum metų architektūra, šiandien dėliojama į regionalizmo rėmus, tiesą sakant, nėra vienos tendencijos priklausinys. Ji išsiskaido į tautišką, įprastinę (vernakuliarinę), genius loci ir participacijos, bendrininkavimo tendencijas* (Buivydas 1999: 70).

Vis didesnis susidomėjimas regionalizmo aspektu architektūrologijoje ir kūrybos darbuose rodo ir kylančią reakciją į viską apimančią kosmopolitizmą („globalizmą“) architektūroje, taip pat ir pikantiškiausių postmodernizmo, modernių technologijų ar dekonstruktyvizmo pavyzdžių entuziastingą propagavimą. Nors, tiesą sakant, vienas iš postmodernizmo tėvų Ch. Jencks neneigia vietos tradicinių elementų ar net formų įtraukimo į naujas postmodernistines kompozicijas (Jencks 1991). A. Drexler (1980) regionalizmo apraiškomis laiko pirmiausia *natūralių medžiagų* tradicinį naudojimą, o ne senųjų formų kartojimą. Geri šiuolaikinės architektūros pavyzdžiai Japonijoje, Ispanijoje, Suomijoje rodo, kaip pozityviai tų šalių architektai praturtina visą pasaulio architektų bendriją naudodami plačiai ir moderniai suprastą regionalizmo koncepciją.

Oponentai neretai naudoja argumentą, kad paisymas vietos aplinkos sąlygų ar istorinių tradicijų neva labai suvaržo architekto kūrybinę laisvę. Bet žodis

„laisvė“, žinoma, niekad neatsiejamas nuo žodžio „atsakomybė“. Turime daug pavyzdžių, kai būtent vietos sąlygos, netgi „vietos dvasia“ įkvepia kuriantį architektą, padeda jo kūrybos įvairovei. Dar 1968–1970 m. parengti ir mūsų pasiūlyti Neringos architektūrinio tvarkymo principai (Stauskas 1974), labai artimi šiuolaikinei regionalizmo sampratai, davė nemažai visai neblogų praktinių rezultatų (Neringa, generaliniai planai 1968; 1980; 1994). Geras ir mums artimas skandinaviškas pavyzdys gali būti garsus švedų architektas Ralphas Erskine (Vanagas 1998). Jis nuolat gyvai domėjosi vietos žmonių gyvensena, interesais, puikiai žinojo Šiaurės klimato specifika; susikrovęs įrankius, jis savo jachta išplaukdavo į projektuojamas vietas ir ten pat vietoje parengdavo pagrindinius projektų eskizus, generuodavo idėjas. Reikšmingas, pvz., vieno jo straipsnio pavadinimas: „Architektūra: ekstravagantiški mostai ar naudingas menas?“ O suomių architektūros korifėjaus Alvaro Aalto kūryba – tokia šiuolaikiška – yra kartu „regioniška“. Beje, pats kūrėjas regionalumo aspektą labai glaudžiai sieja su bendražmogiškuoju humanizmu, taip yra pavadinęs net vieną savo knygą (Aalto 1978). Beje, „dvasingumo“ ir savitumo paieškos jau atsiranda ne vien pastatų, bet ir miestų architektūroje (Whyte 2003).

Pastaraisiais metais atsiranda vis daugiau architektūros srovių ir srovelių, pasireiškiančių ir jos analitikų darbuose. Pvz., tokių kaip „mobilioji“ ar „transformuojamoji“ architektūra, kuri atsisako sieti pastato formą su jo turiniu, esą galinčiu būti keičiamu pagal norą, arba jau minėtas „dekonstruktyvizmas“, specialiai demonstruojantis aroganciją, nepaisydamas konstrukcinės formų logikos. Žinoma, šiuolaikinė statybos technologija leidžia daug ką, net ir „stovėti ant galvos“. Tačiau niekada, ko gero, neverta tos galvos pamesti. Įdomios filosofinės tendencijos ir kompozicinės srovės pradeda reikštis ir kraštovaizdžio architektūroje (Lyll 1991).

Mes nesieksime aptarti visų architektūros srovelių. Jos plačiai ir istorijos, ir šių laikų kontekste apžvelgiamos solidesnės apimties leidiniuose. Norime tikėti, kad čia minėti aspektai jungia ir daug smulkesnes pasaulėžiūras, kurių visuma vadintina *humanistine pasaulėžiūra*.

Aptarti architektūrologijos aspektai išplečia ir architekto profesinės atsakomybės suvokimą. Iš esmės čia, ko gero, svarbiausias aplinkos kontekstas, kuris sujungia ir socialinius, ir ekologinius, ir emocinius, psichologinius (estetinius) interesus (Stauskas 1995). Projektuojame, kuriame ne „daiktą savyje“, bet „daiktą aplinkoje“ ir visada būtent *konkrečioje*, o ne abstrak-

čioje aplinkoje. Tačiau architektūrinė pasaulėžiūra apskritai turi tendenciją tapti globalinė – prisiminkime architektūros stiliškos keliones (gotika, barokas ir t. t.). Laimei, dabar pastebimas ir visuomenės, ir net valstybinio mąstymo posūkis į vadinamąjį regionalizmą žada būti artimas tam požiūriui, kuris čia išdėstytas. Netgi pasaulio valstybės savo oficialia urbanistikos kryptimi paskelbia *sustainable development*, t. y. tausojančią tvariąją plėtrą. Tausojanti istorinę, kultūrinę aplinką, tausojanti žmogų ir jo sveikatą, tausojanti nusistovėjusią gamtinę aplinką. Architektui kurti tokioje filosofinėje ir erdvinėje terpėje nėra lengviau, bet įdomiau – tikrai. Ir geras profesinio meistriskumo įvertinimas, jeigu toks bus, – tai ne vien fasado ar miesto centro vaizdo, bet visos kūrinio *visumos* įvertinimas, mūsų atsakomybės visuomenei įvertinimas. Manau, kad posūkis į humanizmą – generalinė ir perspektyvi šių laikų architektūrologijos kryptis. Globalizacijos mada greit praeis.

Vietoj apibendrinimo

1. Naujasis apibrėžimas „architektūra – tai menas ir mokslas formuoti erdvę (aplinką)“ (kartais pridodant žodelį „žmogaus“) yra kuklios formos, bet gilaus turinio. Ir bendražmogiški interesai, ir konkrečių architektūros praktikos bei mokslo (architektūrologijos) apimties ir veiklos formų plėtra išsivysčiusiose šalyse leidžia tiksliau suprasti šio apibrėžimo gilų turinį.
2. Erdvės (ar aplinkos) formavimo sąvoka, pakeitusi istorinį „statybos meno“ uždavinį, traktuotina, pirma, plačiu erdvinio (įskaitant teritorinį) mastelio aspektu; antra – trijų „aplinkų“, svarbių architektūros rezultatui, sankirtos aspektu. Erdvinis mastelis – nuo interjero iki krašto rajono architektūros: interjero architektūra (ne „dizainas“) – statinių (ne vien „pastatų“) architektūra – miestų (gyvenviečių) architektūra – miestų ir kitų gyvenviečių aglomeracija („urbanistika“). Aplinkos: socialinė aplinka; gamtinė aplinka; technogeninė aplinka.
3. Skiriant architektūros erdvinę specializaciją, greta statinių ar jų grupių (miestų) fiziškai „uždaros“ architektūros skirtina ir „atvirų erdvių“ – kraštovaizdžio (arba landšafto) – architektūra. Jos erdvinis mastelis taip pat platus – nuo pastato sklypo iki parko skvero mieste, toliau iki išskirtų „gamtiškųjų“ rajonų planinės ir erdvinės koncepcijos (nacionaliniai parkai, agrarinės teritorijos ir pan.). Gal tą architektūros lygį kaip tik tiktų įvardinti „kraštovarkos“ terminu.
4. Socialinis humanistinis architektūros tikslas verčia toliau plėtoti ir skatinti taikomuosius sociologinius tyrimus architektūrologijoje. Santykio su aplinka optimizavimo tikslas – būtinas ekologinio aspekto analizavimas architektūrologijoje ir akcentavimas kūrybinėje praktikoje. „Tuščios vietos“ Žemėje apskritai nėra.
5. Visų išvardintų požiūrių visuma padėtų optimizuoti ir architektūrinės kokybės vertinimą. Kriterijai (eilės tvarka): turinys; forma; turinio ir formos santykis; santykis su aplinka; inžineriniai ir ekonominiai sprendiniai. Tai apibrėžia ir architekto atsakomybės gylį.
6. Globalizacijos bumo sąlygomis iš gausybės tradicinių ir naujų architektūros srovių humanistinei orientacijai labiau tiktų vadinamojo „regionalizmo“ kryptis. Tai neverta suprasti kaip sentimentalią tiesmukišką etninės architektūros įtaką, bet kaip rimtą *genius loci* respektavimą. Tas įmanoma – ir jau sėkmingai daroma įvairiose šalyse – visai šiuolaikiškai.

Literatūra

- Buivydas, R. (red.); Navickienė, E., et al. 2007. *Urban heritage: research, interpretation, education*. Vilnius: Technika.
- Buivydas, R. 1999. XX a. architektūra: regionalumas, *Archiforma* 3: 70–77.
- Bučas, J. 2001. *Kraštovarkos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
- Bučas, J. 1988. *Lietuvos kaimo kraštovaizdžio raida ir istorinės vertybės*. Vilnius.
- Burinskienė, M., et al. 2008. *Miestotvarka*. Vilnius: Technika.
- Daunora, Z. J. 2008. Urbanistikos mokslo ir studijų vietos Lietuvos klasifikatoriuose paradoksai, *Urbanistika ir architektūra* 32(4): 221–231.
doi: 10.3846/1392-1630.2008.32.221-231
- Drexler, A. 1980. *Transformation in modern architecture*. New York.
- Druskininkų miesto bendrasis planas*. 1997. VGTU teritorijų planavimo institutas (vad. S. Čereškevičius). Vilnius.
- Gaižutis, A. 1998a. *Meno sociologija*. Vilnius: Enciklopedija.
- Gaižutis, A. 1998b. Architektūros ir gamtos dialogas, *Archiforma* 3.
- Jellicoe, G. S. 1975. *The landscape of man*. New York.
- Jencks, Ch. 1991. *The language of post modern architecture*. London.
- Jurkštas, V. 1994. *Senamiesčių regeneracija: architektūros harmonizavimo problema*. Vilnius.
- Lyall, S. 1991. *Designing the new landscapes*. London: Thames and Huston.
- Kompleksinis Neringos generalinis planas*. 1980 (darbo vad. V. Stauskas). Kaunas: LSAMTI.

Kuršių nerijos nacionalinio parko planavimo schema (generalinis planas). 1994 (darbo vad. V. Stauskas, S. Čereškevičius). Kaunas, Vilnius: ASI ir UAB „Architektai ir planuotojai“.

Mačiulis, A. 1997. *Architektūra (stiliai, kompozicija, menų sąveika)*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.

Navickienė, E. 2006. *Nauja architektūra istorinėje aplinkoje: kūrimo patirtis*. Vilnius: Technika.

Miškinis, A. 1991. *Lietuvos urbanistika: istorija, dabartis, ateitis*. Vilnius: Mintis.

Neringos generalinis planas. 1968 (darbo vad. V. Stauskas). Kaunas: LSAMTI.

Resolution of World Congress of International Union of Architects. 1981, in *Proceedings of IUA*. Warsaw, 3–5.

Staniūnas, E. 2008. Viešojo intereso apibrėžimo Lietuvos urbanistinėje plėtroje klausimu, *Urbanistika ir architektūra* 32(4): 248–257. doi: 10.3846/1392-1630.2008.32.248-257

Stauskas, V. 1996. Menotyros studijos atkurta Vytauto Didžiojo universitete, *Lietuvos mokslas*, t. 4, kn. 8: 27–33.

Stauskas, V. 1998. Studentų orientavimas į architektūros ir aplinkos kontekstą, *Urbanistika ir architektūra* 1: 33–37.

Stauskas, V. 1997. Recreational architecture in the recreational landscape: host or guest? In *Proceedings of World Congress of Landscape Architects (plenary session)*. Buenos Aires, Argentina: IFLA, 14–19.

Stauskas, V. 1995. The ecological approach in the chain Research – University Education – Practice in the architectural training (example of Lithuania), in *Proceedings of the C. I. B. Symposium*. Orlando, USA: University of Florida, 659–662.

Stauskas, V. 1991. *Taikomieji sociologiniai tyrimai rekreacinių rajonų ir centrų projektavime*. Kaunas: KTU.

Stauskas, V. 1974. Architektūriniai-urbanistiniai Neringos tvarkymo principai, *Lietuvos TSR architektūros klausimai* 4: 28–56.

Stauskas, V. 1977. Rekreacinė architektūra (objektas, uždaviniai, diapazonas), *Lietuvos TSR architektūros klausimai* t. 5 (sąs. 1): 73–86.

Stauskis, G. 2009. Darnios rekreacijos ir turizmo plėtra – alternatyvaus mobilumo mieste skatinimo būdas, *Urbanistika ir architektūra* 33(1): 28–38. doi: 10.3846/1392-1630.2009.33.28-38

Vaitys, L. (sud.); Lamauskas, A.; Petrulis, V. 2008. *Architektas Vladas Stauskas: mokslo ir kūrybos keliu*: monografija. Vilnius: Archiforma.

Vanagas, J. 1996. *Miesto sociologijos pagrindai*. Vilnius: Aldorija.

Vanagas, J. 1998. Pašnekovas – Ralph Erskine, *Archiforma* 3.

Vanagas, J. 2008. *Urbanistikos pagrindai*. Vilnius: Technika.

Visuotinė lietuvių enciklopedija. 2001, t. 1. Vilnius.

Vyšniūnas, A. 2000. *Miesto gyvenamųjų struktūrų rekonstrukcija*: mokomoji knyga. Vilnius: Technika.

Whyte, I. B. 2003. *Modernism and the spirit of the city*. London, New York: Routledge.

Аалто, А. 1978. Архитектура и гуманизм [Aalto, A. Архитектура і гуманізм]. Москва (rusų k.).

Стаускас, В. 1977. Градостроительная организация районов и центров отдыха [Stauskas, V. Gradostroitelnaja organizacija rajonov i centrov otдыхa]. Ленинград: Стройиздат.

SOME ASPECTS OF CONTEMPORARY ARCHITECTUROLOGY

V. Stauskas

Abstract. The paper presents and analyses in detail the content and significance of the new definition of architecture “as the art and science of designing the environment (space)” for contemporary architecture and architectural practice. It discusses in greater detail the social and ecological tasks of architecture in contemporary society as well as the responsibility of the architect and new research trends in architecture. The paper also focuses on the importance of regionality trend in the context of modern globalization and touches upon the questions of architects’ professional training specialization.

Keywords: architecture, architectureology, professional specialization, terminology, regionality.

VLADAS STAUSKAS

Dr Habil (arch.) (since 1989), Professor, Faculty of Arts, Vytautas Magnus University (VDU), Donelaičio g. 58, LT-44248, Kaunas, Lithuania. E-mail: stauskas@mf.vdu.lt

First degree in Architecture, Kaunas Polytechnic Institute (KPI), 1957. Employment: Professor, Faculty of Arts, VDU. Membership: member of the World Council of International Federation of Landscape Architects (IFLA), Council of the EU of Coastal Conservation and Management (EUCC); Lithuanian Unions of Architects and Landscape Architects, C.I.B. Research interests: architecture and environment, ecological approach in urban design, recreational architecture and systems of tourist infrastructure, planning and land use management of national parks. Publications: author of more than 200 research papers in 7 languages, 1 monography and parts of 7 books. Conferences: participant of many world congresses, international and national conferences. Projects: author of 15 building design projects, more than 40 town and regional planning projects. Visiting professor in the universities of Oslo and Bergen (Norway), Linkoping, Alnarp (Sweden), Tel-Aviv (Israel), Graz (Austria), Dresden, Neubrandenburg (Germany), Tampere (Finland).